

On the basis of constitutional norms Poland, its legislation and international law discussed tasks, structure, types and principles of social insurance affiliation certain types of insurance in the Social Security Administration of Ukraine neighboring state. Achievements for us to neighboring states which are the European way of positively persuasive. The authority USS leaving and collecting contributions to social and medical insurance of citizens; Distribution payments in the amount and the principle established in the current legislation and the implementation of tasks generated based on other laws or other problems in the insurance or social insurance. Thus, the scope of social security as one of the key elements of the reformed system Poland inherited the best achievements of European experience, combining them with national priorities and constitutional principles, subjecting its legislation with international law. That is what made it possible to achieve a transparent and effective system of functioning Social Security Administration, perform its tasks to provide the created structure of Social Security, its species and conceptual principles.

The attention on the achievements of European experience, combining them with national priorities and constitutional principles, subjecting its legislation with international law.

Key words: *social Insurance, the reform of the social insurance system, the task USS Polish law, regulations of the insurance system, types of social insurance.*

Стаття надійшла 21 грудня 2015 р.

УДК 331.102.24:37.032:364

Л. М. Томаневич,
Ю. Я. Микитка

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Досліджено актуальні проблеми інституціалізації соціальної роботи в Україні як інструменту цілісного впливу на людину та суспільство. Визначено суспільну значущість соціальної роботи, її роль у пом'якшенні проблем, які входять до соціальних ризиків, у контексті сучасної концепції національної безпеки України, а також залучення громадських структур до вирішення проблем осіб, що опинилися в складних життєвих обставинах, і покращення якості їхнього життя та добробуту.

На основі теоретичних напрацювань і проведеного соціологічного дослідження визначено потребу і дієвість фахівців із соціальної роботи на прикладі регіону.

Ключові слова: *соціальна політика, соціальна робота, громадські організації, соціальна допомога, соціальні послуги, бідність, загрози.*

Постановка проблеми. В умовах поглиблення політичної та економічної криз в Україні загострюється проблема бідності та соціального відчуження, знижуються рівень та якість життя населення, оплата праці, зростає безробіття, погіршується стан здоров'я, демографічна ситуація, виражається соціально-класова диференціація, як наслідок – посилюється соціальна напруженість.

Останніми роками в Україні збільшилася кількість інвалідів, сиріт, пенсіонерів, безпритульних і нужденних, які потребують від державних інституцій забезпечення соціальних гарантій та організації ефективної соціальної підтримки.

Накопичені соціальні та економічні проблеми можуть стати дестабілізуючими чинниками рівноваги і становити реальні загрози національній безпеці держави та подальшому розвитку суспільства.

Отже, ця ситуація вимагає вжиття негайних заходів у оптимізації всієї системи соціального захисту населення та удосконалення механізму інституціалізації соціальної роботи як інструменту безпекової політики

Тому вивчення стану забезпечення соціальної безпеки з метою розробки превентивних заходів і недопущення загроз, які можуть дестабілізувати соціальну сферу, є актуальним.

Стан дослідження. Теоретичні засади соціальної політики, теоретико-методологічні та практичні аспекти забезпечення соціальної роботи досліджувались у працях таких учених: В. Андрущенко, В. Бакуменка, О. Безпалька, О. Біленчука, В. Бідак, В. Бульби, В. Барабаша, В. Грабовського, М. Головатого, А. Колодія, О. Коротич, Е. Лібанової, М. Лукашевича, В. Орлова, Л. Романенкової, В. Сановської, Ю. Поліщука, К. Раєвської, О. Сушинського, А. Ткачука, П. Шевчука, О. Яременка та інших.

Аналіз їхніх праць підтверджує, що в Україні відсутній комплексний механізм управління соціальною роботою в територіальних громадах, недосконала нормативно-правова база державної політики щодо забезпечення соціальної роботи в сучасних умовах, у зв'язку з чим необхідно визначити нові підходи та роль і місце соціальної роботи в безпековій політиці.

Метою статті є здійснення аналізу наукових розвідок із проблем діяльності органів місцевого самоврядування та вивчення загроз у сфері соціальної роботи, створення дієвої моделі соціальної роботи в територіальних громадах, визначення ефективності впроваджених посад фахівців із соціальної роботи.

Виклад основних положень. Соціальна робота є важливою формою забезпечення соціальної безпеки, яка сприяє нормалізації

життєдіяльності людини, задоволенню та гармонізації її соціальних потреб, узгодженню потреб людини і суспільства, яка є соціальним механізмом, що здатний реагувати і компетентно вирішувати соціальні проблеми на всіх рівнях громадських структур і надходити до конкретного члена суспільства.

Вважаємо, що останнім часом в Україні було зроблено суттєві кроки до інституціалізації соціальної роботи як підсистеми соціальної політики. З метою здійснення модернізації соціальних служб законодавством України передбачено додаткову дотацію місцевим бюджетам для покращення надання соціальної допомоги найуразливішим верствам населення та здійснення соціального супроводу сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Як стверджує науковець А. Дашинська, спираючись на дані Держкомстату України, близько 95% українців вважають себе бідними. Серед них до категорії «зовсім бідних» себе віднесли 56% українців, «не бідняки, але і не середній клас» – 40% [5]. Отже, більша частина населення потребує соціального захисту та надання соціальних послуг, відтак актуалізує потребу у фахівцях із соціальної роботи.

Проте, як доводить практика, соціальна допомога не завжди надається тим категоріям населення, які її справді потребують, що призводить до неефективного використання ресурсів і диспропорцій в системі соціального захисту.

На нашу думку, ця проблема є похідною від недосконаlosti рішень, які приймаються органами влади, для досягнення поодиноких цілей з недостатнім урахуванням практичної адаптованості заходів, що впроваджуються, до реальних умов, які виникли в суспільстві.

Означена ситуація потребує розробки ефективної моделі соціальної роботи та модернізації наявних соціальних служб. Це обумовить перехід на якісно новий рівень взаємодії фахівців із соціальної роботи як із системою соціального захисту населення, громадою, так із іншими системами: охорони здоров'я, освіти і науки, правоохоронними органами, із сім'єю, сприятиме ослабленню соціальної напруги серед населення.

У процесі емпіричного дослідження, яке проводилось на прикладі Львівської області та у якому взяли участь 5000 респондентів, 56,6%, нами було використано теоретичні напрацювання Ю. В. Борової, О. М. Балакіревої, Ю. С. Колесникова та ін. учених [8; 9; 10].

Зазначимо, що за розрахунку потреби кількості посад фахівців із соціальної роботи на місцях нами було встановлено такий умовний норматив, як 1 фахівець із соціальної роботи (надалі – ФСР) на 1500 осіб у сільській місцевості та 1 ФСР на 3000 осіб міського населення.

Під час розподілу кількості посад між адміністративно-територіальними одиницями Львівської області за пріоритет було взято гірські та віддалені райони, а саме: Сколівський, Турківський, Старосамбірський, які повністю були укомплектовані ФСР.

Розподіл респондентів за статтю: 1231 чоловік (24,62%) і 3769 жінок (75,38%) в розрізі районів і міст Львівської області наведено на рис. 1.

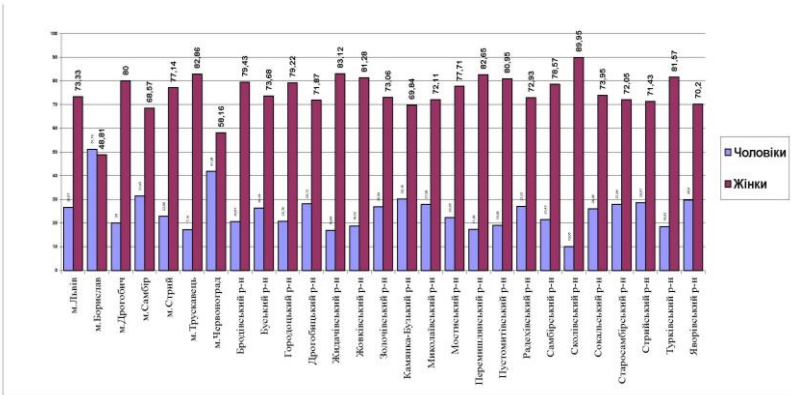

Рис. 1 Розподіл респондентів за статтю в розрізі міст і районів області (%)

Джерело: авторська розробка

Враховуючи потребу процесу введення посад ФСР у Львівській області, нами було визначено такі завдання:

- дослідити громадську думку щодо основних загроз соціальної безпеці;
- вивчити рівень обізнаності населення про соціальні послуги;
- визначити рівень доступності населення до отримання соціальних послуг, рівень довіри населення до такої служби;
- вивчити поінформованість населення щодо функціонування в населених пунктах ФСР;
- дослідити ефективність діяльності фахівців соціальної роботи та перспективи для збільшення кількості посад.

Відповідно до даних опитування в розрізі районів і міст області, найбільше респондентів вважають роботу ФСР у населених пунктах ефективною у Буському (99,25%), Сколівському (98,94%), Мостиському

(98,86%), Городоцькому (98,7%), Самбірському (98,21%) районах, а найбільше її вважають неефективною в містах Трускавець (45,71%), Самбір (34,29%), Дрогобич (26,67%), Борислав (20,24%), Стрий (20%).

Зокрема, 1474 респонденти (20,88%) вважають, що на покращення соціальної роботи може суттєво впливати збільшення чисельності фахівців із соціальної роботи в населеному пункті, 1603 респонденти (22,71%) – вдосконалення нормативно-правової бази, 3024 респонденти (42,84%) – збільшення обсягів фінансування соціальної сфери, 957 респондентів (13,56%) – підвищення кваліфікації ФСР. Розподіл відповідей респондентів щодо покращення роботи ФСР наведено на рис. 2.

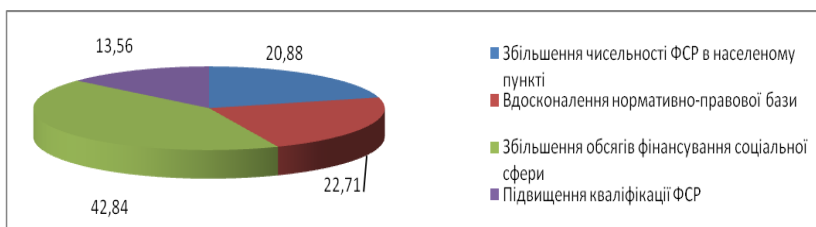

Рис. 2 Розподіл відповідей респондентів щодо покращення роботи фахівців із соціальної роботи (%)

Джерело: авторська розробка за даними соціологічного опитування

Проте більша кількість респондентів вважає, що на покращення соціальної роботи могло би вплинути збільшення обсягів фінансування соціальної сфери (42,84%) та вдосконалення нормативно-правової бази (22,71%).

Проведений аналіз дає підстави вважати, що недостатність фінансування програм і заходів не дозволяє ефективно здійснювати соціальну роботу в населених пунктах, зокрема щодо вжиття ними профілактичних і заходів із подолання загроз соціальній безпеці.

Слід зазначити і те, що на результативність соціальної роботи впливає недосконалість значної кількості законодавчих і нормативно-правових актів, значна кількість облікових документів; відсутність уніфікованого довідника, який би містив чинні нормативно-правові акти та методики роботи з населенням.

Згідно з даними опитування в розрізі районів і міст Львівської області, найбільше респондентів вважають, що на покращення соціальної роботи впливають такі чинники:

– збільшення чисельності ФСР у містах Стрий (38,23%), Борислав (30,23%) та Сколівському районі (32,57%), найменше – в місті Трускавець (2,08%) та Миколаївському (9,18%), Стрийському (11,41%) районах;

– удосконалення нормативно-правової бази в Мостиському (36,4%), Дрогобицькому (32,24%), Миколаївському (31,88%) районах, найменше – в Перемишлянському (11,97%), Жидачівському (14,43%), Турківському (14,8%) районах;

– збільшення обсягів фінансування соціальної сфери в містах Трускавець (62,5%), Львів (50,42%) та Перемишлянському районі (60,68%), найменше – в місті Стрий (29,35%) та Сколівському (28,47%), Мостиському (35,15%) районах;

– підвищення кваліфікації ФСР у містах Самбір (23,96%), Червоноград (20,45%) та Стрийському районі (20,08%), найменше – в Перемишлянському (5,13%), Городоцькому, Турківському (9,2%) районах та місті Трускавець (8,33%).

Згідно з результативними відповідями респондентів, найбільш актуальними проблемами є сприяння молоді у працевлаштуванні та вторинній зайнятості (10,61%), організація оздоровлення дітей та молоді (8,13%), допомога молоді в отриманні кредитів на житло, освіту, товари тривалого користування (7,37%), організація профілактики негативних проявів у дитячому та молодіжному середовищі та пропаганда здорового способу життя (6,92%), організація спортивної діяльності (5,62%), а найменш актуальними – сприяння молоді у створенні агроосель (1,41%), організація школи молодого лідера (1,67%), сприяння участі молоді в районних, обласних, всеукраїнських, міжнародних молодіжних програмах і заходах (3,19%), сприяння творчій та обдарованій молоді (3,32%), забезпечення молоді інформацією про реалізацію молодіжної політики в Україні (3,45%).

Згідно з даними опитування в розрізі районів і міст області, найбільше респондентів (13,92%) схильні звернутись до ФСР з метою вирішення проблем, пов'язаних із малозабезпеченістю, 13,51% опитаних – пов'язаних із безробіттям/відсутністю роботи, 10,69% учасників опитування – пов'язаних із конфліктами в сім'ї, 8,71% респондентів – із відсутністю документів, 6,64% проанкетованих – із насильством у сім'ї, найменше респондентів (1,02%) схильні звернутись з метою вирішення проблем, пов'язаних із ВІЛ/СНІД, 1,32% опитаних – пов'язаних із ризиком відмови від новонародженої дитини, 1,39% респондентів – з адаптацією звільнених із місць позбавлення волі, 1,76% учасників анкетування – з поновленням у батьківських правах, 1,85% поранкетованих – із трудовою міграцією.

Розподіл відповідей респондентів про проблеми, з метою вирішення яких вони схильні звернутися до ФСР, наведено на рис. 3.

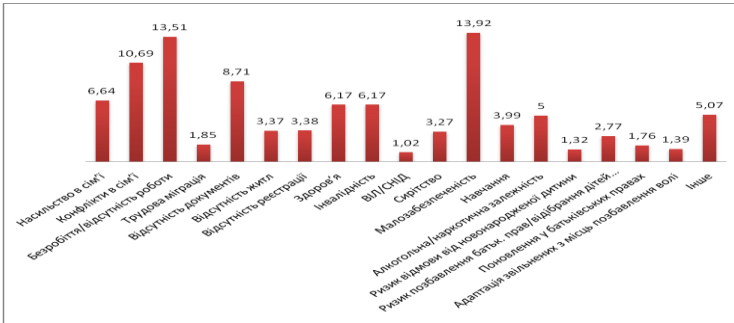

Рис. 3 Розподіл відповідей респондентів про соціальні проблеми, з якими вони готові звернутись до ФСР

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що для населення найбільш актуальними є: соціально-економічні проблеми (малозабезпеченість, безробіття), які впливають на нормальну життєдіяльність людей; соціально-психологічні (конфлікти в сім'ї, насильство в сім'ї), які перешкоджають гармонізації взаємовідносин у суспільстві; юридичні (відсутність документів), які не дозволяють повноцінно користуватись правами громадянина держави.

Зазначене дає підстави вважати, що державним інституціям необхідно активізувати роботу щодо інформування населення про ефективні шляхи вирішення цих проблем і надання ФСР мешканцям якісних соціальних послуг.

На підставі відповідей респондентів можна зробити висновок про те, що найбільш важливими для населення є питання добробуту молоді. Про це свідчить найбільша кількість відповідей стосовно працевлаштування та вторинної зайнятості молоді (10,61%), допомога молоді в отриманні кредитів на житло, освіту, товари тривалого користування (7,37%), а також здоров'я молоді, про що свідчать відповіді щодо організації оздоровлення дітей та молоді (8,13%), організації профілактики негативних проявів у дитячому та молодіжному середовищі та пропаганди здорового способу життя (6,92%), організації спортивно-масової діяльності (5,62%).

Аналіз відповідей респондентів дає підстави вважати, що питання організації вирішення молодіжних проблем є неоднозначним,

потребує подальшого вивчення та наукового обґрунтування щодо впровадження ефективного інституційного механізму реалізації державної молодіжної політики.

Активна взаємодія фахівців із соціальної роботи з громадськістю сприятиме покращенню вирішення соціально-економічних проблем. Зокрема, 1647 респондентів (24,56%) вважають, що за взаємодії ФСР із громадськістю покращенню вирішення соціально-економічних проблем сприятиме розвиток громадських організацій (надалі – ГО), 1441 респондент (21,49%) вважає, що залучення громадськості до прийняття рішень, 875 опитаних (13,05%) – що розвиток соціального підприємництва, 2743 респонденти (40,9%) – що залучення ресурсів від благодійних організацій. Розподіл відповідей респондентів про сприяння у вирішенні соціально-економічних проблем у взаємодії ФСР із громадськістю наведено на рис. 4.

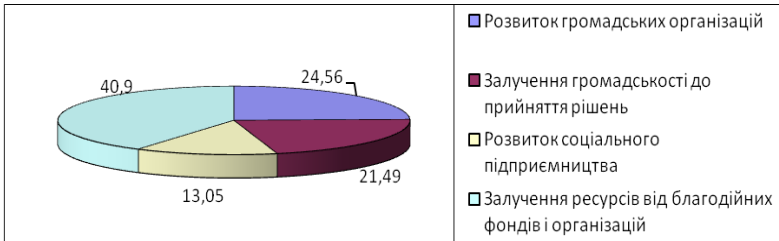

Рис. 4 Розподіл відповідей респондентів про сприяння у вирішенні соціально-економічних проблем за взаємодії фахівців із соціальної роботи із громадськістю (%)

Таким чином, найбільше респондентів (40,9%) вважають, що за взаємодії ФСР із громадськістю покращенню вирішення соціально-економічних проблем сприятиме залучення ресурсів від благодійних фондів і організацій, а найменше респондентів (13,05%) – що розвиток приватного підприємництва.

Здійснений аналіз дає підстави вважати, що засобом покращення і вирішення соціально-економічних проблем населення найбільше сприймає залучення додаткових ресурсів, зокрема від благодійних фондів і організацій. Попри це, дещо менше, але однаковою мірою, сприймає і розвиток громадських організацій (24,56%) та залучення громадськості до прийняття рішень (21,49%).

Окрім зазначених заходів, щодо покращення соціально-економічних проблем слід виокремити підтримку і розвиток приватного

бізнесу, що сприятиме створенню нових робочих місць і недопущенню потрапляння сімей в складні життєві ситуації.

Дослідження засвідчило, що 3326 респондентів (29,38%) вважають, що приватний бізнес сприятиме недопущенню потрапляння сімей в складні ситуації, зокрема частково вирішиться проблема безробіття, 793 респонденти (7%) вважають, що знизиться рівень злочинності, 1697 опитаних (14,99%) – що знизиться рівень негативних проявів (алкоголізму, наркоманії, іншої залежності), 1390 учасників опитування (12,28%) – що покращиться мікроклімат у сім'ї, 1404 респонденти (12,4%) – що зменшиться трудова міграція, на думку 2711 опитаних (23,95%), покращиться добробут сім'ї.

Отже, найбільше респондентів вважають, що розвиток приватного бізнесу сприятиме вирішенню проблем безробіття (29,38%) та покращенню добробуту сімей (23,95%), а найменше вважають, що знизиться рівень злочинності (7%) та покращиться психологічний мікроклімат у сім'ї (12,28%). Розподіл відповідей респондентів про розвиток власного бізнесу як засобу недопущення потрапляння сімей в СЖО наведено на рис. 5.

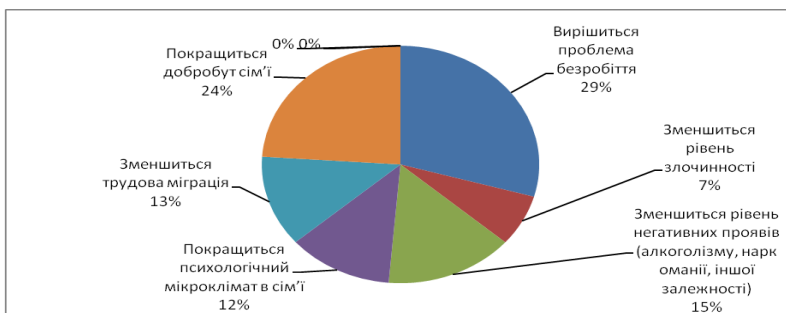

Рис. 5 Розподіл відповідей респондентів про розвиток власної справи як засобу недопущення потрапляння сімей в складні життєві обставини (%)

Висновки. Отже, викладене дає підстави вважати, що соціальна робота виступає інструментом цілісного впливу на людину, оскільки пояснює її суспільну значущість і роль у зменшенні кількості проблем, які входять до соціальних ризиків, у контексті сучасної концепції національної безпеки України.

Здійснений аналіз засвідчує, що в інституційній структурі суспільства соціальна робота виступає як додатковий соціальний

інститут, спрямований на вирішення соціально-економічних проблем і забезпечення соціальної безпеки.

Комплексний підхід до удосконалення соціальної роботи доповнює теоретичні розробки у галузі соціальної роботи, розширює наукове поняття про особливості її функціонування в Україні. Як інструмент безпекової політики може слугувати базою для подальших наукових пошуків, дослідження основних механізмів її функціонування та особливостей взаємодії з іншими соціальними інститутами.

1. Річний звіт Міністерства соціальної політики України 2013: Соціальна політика України 2013. Стан та перспективи // Офіційний веб-сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mlsp.kmu.gov.ua/document/158183/2013>.

2. Про внесення змін до наказу Мінсоцполітики від 08 червня 2012 року № 344: Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.12.2013 № 870 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 100. – С. 190. – Ст. 3696. – Код акту 70891/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2147-13>.

3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / Т. Ф. Алексеєнко, Т. П. Басюк, О. В. Безпалько та ін.; за заг. ред. проф. І. Д. Звервої. – К.: Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.

4. Васюта О. І. Професійне становлення фахівця із соціальної роботи / О. І. Васюта // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2010. – Серія «Педагогічні науки». – С. 122–125 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://upi.org.ua/publ/profesijne_stanovlennja_fakhivcja_iz_socialnoj_i_roboti/11-1-0-208.

5. Дашинська А. Чому Україна така бідна? / А. Дашинська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2011/03/18>.

6. Модернізація України – наш стратегічний вибір: щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2011. – 416 с.

7. Україна як соціальна держава: гасло для політичної конкуренції чи шлях до солідаризації суспільства? / О. М. Пищуліна, С. І. Лавриненко, Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка; за заг. ред. С. Воротіна. – К.: НІСД, 2008. – 42 с.

8. Борисова Ю. В. Методологія та методи соціальних досліджень: навч. посібник / Ю. В. Борисова. – К.: ДЦССМ, 2003. – 216 с.

9. Балакірева О. М. Як провести соціологічне дослідження: методичні рекомендації / О. М. Балакірева, О. О. Яременко. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 264 с.

10. Колесникова Ю. С. Прикладная социология: учебное пособие / Ю. С. Колесникова. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – 320 с. – Серия «Учебники Феникса».

11. Дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, звіт «Економічна ситуація в Україні у 2014 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

Томаневич Л. М., Микитка Ю. Я. Совершенствование механизма институционализации социальной работы как инструмента безопасности

Исследованы актуальные проблемы институционализации социальной работы в Украине как инструмента целостного влияния на человека и общество. Определено общественную значимость социальной работы, ее роль в смягчении проблем, отнесенных к социальным рискам в контексте современной концепции национальной безопасности Украины, а также привлечения общественных структур к решению проблем лиц, находящихся в сложных жизненных обстоятельствах, и улучшения качества их жизни и благополучия. На основе теоретических наработок и проведенного социологического исследования определена потребность и действенность специалистов по социальной работе на примере региона.

Ключевые слова: социальная политика, социальная работа, общественные организации, социальная помощь, социальные услуги, безопасность, бедность, угрозы.

Tomanevych L. M., Mykytka Yu. Ya. Improvement of the institutionalization mechanism of social work as a tool of security policy

The current problems of institutionalization in the social work of Ukraine have been researched as an important mechanism of influence on the social change and development, social unity, as well as involvement of the civil structures into addressing the issues of individuals and families who experience difficulties and the improvement of the quality of their life and wellbeing. The search of the efficient methods of social work, its methodological bases and staffing has been performed. The theoretical resources and the sociological research conducted have facilitated the identification of the need and the effectiveness of social work professionals through the example of Lviv Region. Implementation of an effective model of social work in the local communities has been suggested as an important part of the formation of the system that would provide quality social services to the most vulnerable categories of population, reduce social tension among the people, introduce a new level of interaction of the social work professionals with the system of social protection, the community, as well as with other systems – healthcare, education, science, law enforcement, families and individuals.

As it is proved by the analysis of theoretical and practical researches that the national social policy requires optimization by means of creating new programs and initiating effective social activities contributing to the normalization of the functioning of the social services in view of the existing social problems particularly escalated by the current events taking place in the east of the country.

The analysis of these challenges suggests that further development of promising researches in this area requires more detailed study of the civil society goals related to the support and implementation of the government programs in the social work, modernization and popularization of these programs.

Key words: social politics, social work, public organizations, social help, social services, poverty, threats.

Стаття надійшла 14 грудня 2015 р.